

Nr 14

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utnyttjande av skog ovan skogsodlingsgränsen.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen I: 367 av herr *Strandberg* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, likalydande med II: 459 av herr *Petersson m. fl.*, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder för att utnyttja de naturtillgångar som skogen ovan den s. k. skogsodlingsgränsen utgör.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande får utskottet hänvisa till motionen II: 459.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden från skogsstyrelsen, domänstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skogshögskolan, länsstyrelsen i Norrbottens län, Skogsindustriernas samarbetsutskott, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och Svenska samernas riksförbund.

Skogsstyrelsen och *domänstyrelsen* hänvisar i sina utlåtanden över motionerna till att länsstyrelsen i Norrbottens län i skrivelse till Konungen den 28 juni 1966 hemställt om åtgärder för att skapa ökad sysselsättning genom ett aktivare skogsbruk inom Norrbottens län. Länsstyrelsens framställning, som delvis stödde sig på en av skogsvårdsstyrelsen gjord utredning »Skogen och dess utveckling i Norrbottens län», utmynnade i förslag till aktivare skogsbruk i de fjällnära skogarna. Då de nu aktuella motionerna I: 367 och II: 459 enligt förevarande myndigheter innehåller samma argument som länsstyrelsens skrivelse och intet nytt i sak framkommit sedan yttrandena avgavs över länsstyrelsens skrivelse, hänvisar nämnda remissinstanser till sina resp. yttranden över nämnda framställning. Samtliga handlingar i sagda ärende har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 20 januari 1967 överlämnats till skogsbruksutredningen.

Skogsstyrelsen framhåller bl. a. följande.

Vad gäller länsstyrelsens propå om ett aktivare skogsbruk i de fjällnära höjdlägena vill skogsstyrelsen först erinra om att det inom Norrbottens län är kronan som äger den helt övervägande delen av dessa arealer. Om skogshögskolans extrapolering av domänverkets skogsodlingsgräns över enskild mark godtages, faller 79 procent av skogsmarken ovan gränsen på kronan, medan bolagen äger en i sammanhanget närmast negligierbar areal och privata skogsägare jämte sockenallmänningar omfattar 19 %. Kvantitativt är det alltså kronoskogarna som helt dominerar bilden när det gäller att ta ställning till de av länsstyrelsen väckta frågorna. Emellertid måste i sammanhanget uppmärksammas att de olika skogsägargrupperna är mer eller

1 — Bihang till riksdagens protokoll 1967. 10 saml. Nr 14

mindre beroende av varandra vid skogsbrukets bedrivande i dessa avsides lägen. Detta är särskilt påtagligt ifråga om virkestransporterna. Genom att inga virkesutbud sker från den största skogsägaren, kronan, kan ekonomisk drift av övriga skogar försvåras eller omöjliggöras, främst därigenom att flottningskostnaderna fördyras och gemensamma vägbyggnader blir svåra att genomföra. Genom att det samlade virkesutbudet i dessa trakter blir litet torde sålunda rotvärdena påverkas i ogynnsam riktning. Rent principiellt kan domänstyrelsens beslut att undanta kronomarksarealerna ovan skogsodlingsgränsen från aktivt skogsbruk alltså indirekt få betydande negativa verkningar för övrigt skogsbruk i området. Inom Norrbottens län är ifrågavarande arealer ganska små, men i Västerbottens och Jämtlands län är de förhållandevis mycket större och i norrlandslänen tillsammans äro de av en inte obetydlig storleksordning.

För skogar under skogsvårdslagen är det självfallet inte möjligt att dra upp en skogsodlingsgräns med det syfte som kännetecknar gränsdragningen på marker under domänverkets förvaltning. Skogsägaren skulle ju genom en sådan åtgärd praktiskt taget fräntas dispositionsrätten till sin skog. Enligt skogsvårdslagen gäller emellertid för dessa lågproduktiva arealer vissa inskränkningar genom att lagens bestämmelser om svärföryngrad skog i regel är giltiga inom området. Ingen avsaluavverkning får sålunda ske utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd, vilket skall grundas på av styrelsen utförd eller godkänd utsyning eller anvisning. Ifråga om återväxtåtgärderna är styrelserna skyldiga att ange de åtgärder varmed reproduktionsskyldigheten enligt skogsvårdslagen skall anses fullgjord, vilket i detta sammanhang närmast får ses som en fördel för markägaren, då han härigenom bättre kan överblicka de ekonomiska följderna av en slutavverkning. De föryngringssvårigheter, som utgjort en av huvudanledningarna till uppdragandet av skogsodlingsgränsen, föreligger även på marker tillhöriga andra än kronan.

Även om skogsvetenskapen på senare år gjort vissa betydelsefulla landvinningar när det gäller att komma till rätta med återväxtproblemen i dessa extrema klimatlägen, är det dock skogsstyrelsens uppfattning att man knappast ens i princip fått tillräckligt underlag för uppdragande av några säkrare och i praktiken tillämpbara nya handlingslinjer för återväxtarbetet. I dessa avseenden kan styrelsen sålunda inte dela de av länsstyrelsen framlagda synpunkterna.

De icke statliga skogarna i dessa trakter torde ur såväl biologisk som ekonomisk synpunkt genomsnittligt sett vara något gynnsammare belägna än kronoskogarna. Trots detta är möjligheterna att föreskriva mera intensiva återväxtåtgärder emellertid starkt begränsade av skogsvårdslagens lönsamhetskrav. Kombinationen av dåliga avsättningslägen och låga boniteter ger nämligen inte utrymme för nämnvärda investeringar i nya skogsbestånd ens vid den låga kalkylräntefot 3 %, som skogsstyrelsen anvisat för detta slag av beräkningar. I syfte att söka överbrygga dessa svårigheter har skogsstyrelsen i sina reviderade anvisningar rörande tillämpningen av skogsvårdslagen rekommenderat vissa förfaringssätt i de fall då en markägare önskar starkare virkesuttag i sina icke utvecklingsbara bestånd än vad som kan karakteriseras som beståndsvärdande genomhuggning. Anvisningarna innebära att man anser sig kunna godta sådana enklare och mindre kostnadskrävande återväxtåtgärder som förväntas medföra att den framtida skogsproduktionen kan hållas på en någotsånär nöjaktig nivå, i varje fall inte lägre

än den hittillsvarande. Även dessa s k extensiva åtgärder torde ofta ändock medföra kostnader som överstiger vad som ur lönsamhetssynpunkt kan anses försvarligt. På de överskjutande kostnaderna har skogsstyrelsen räknat med att statsbidrag skulle kunna utgå enligt bestämmelserna i 2 § tredje stycket av kungörelsen om skogsförbättringsbidrag (SFS 324:1960) som lyder: »Om särskilda skäl äro därtill, må bidrag till återväxtåtgärder eller till åtgärder för förbättring av uppenbart otillfredsställande skogstillstånd utgå ur anslaget ändå att skyldighet att vidtaga åtgärderna ej föreligger enligt skogsvårdslagen». Denna bestämmelse tillkom år 1951 på skogsstyrelsens förslag just för att möjliggöra sådana återväxtarbeten inom nu ifrågavarande områden som ur samhällsekonomisk och social synpunkt kunde anses befogade men som ligger utanför skogsvårdslagens krav på den enskilda markägaren. Kungl. Maj:t har förbehållit sig rätten att i varje särskilt fall pröva sådana bidrag.

De av länsstyrelsen efterlysta bidragsmöjligheterna finns alltså teoretiskt sett redan i vad avser skogar under skogsvårdslagen. Förhållandet är emellertid det att bidrag aldrig torde ha utgått enligt denna bestämmelse. Ett antal framställningar från Västerbottens och Jämtlands län är sedan början av 1964 föremål för övervägande i Kungl. Maj:ts kansli. Skogsstyrelsen anser det synnerligen angeläget att frågan huruvida särskilt statligt stöd bör utgå till uppehållande av en nöjaktig skogsproduktion på de svaga markerna i Norrlands höjdlägen får en klarare lösning än för närvarande. Avverkningspolitiken på de icke statliga skogarna, vilken p. g. a. reglerna för de svårföringrade skogarna måste direkt ledas av skogsvårdsstyrelserna, är i hög grad beroende av samhällets inställning till denna fråga. Den gäller för övrigt inte blott skogar ovan domänverkets skogsodlingsgräns; ej obetydliga arealer nedom gränsen har i realiteten så svaga biologiska och ekonomiska förutsättningar för ett producerande skogsbruk att man där med gällande skogsvårdslag inte kan framtvinga intensivare återväxtåtgärder.

Det synes därför önskvärt att så allsidigt och objektivt som möjligt få utrett vilken betydelse utnyttjandet av dessa skogsreserver har för skogsindustrins virkesförsörjning och vad som kunde vinnas genom en intensivare satsning på att höja dessa markers långsiktiga produktion, ävensom huruvida man på andra och billigare sätt kan öka avverkningsmöjligheterna i landets skogar. Skogsbrukets betydelse som försörjningsunderlag för befolkningen i dessa trakter — nu och på sikt — är en annan faktor som måste belysas bättre än hittills, innan ställning tas till frågan vad samhället anser sig böra kräva av skogsägarna i dessa trakter och vad samhället självt är villigt att satsa. Hela frågekomplexet förefaller att vara av utpräglad skogspolitisk art och bör kunna rymmas inom det uppdrag som getts den s. k. skogspolitiska utredningen under statssekreterare Paulssons ordförandeskap. Visserligen anföres i direktiven för utredningen att statsskogsbruket inte skall tas upp till behandling, men den fråga som nu aktualiserats är av så allmän natur — berör alla skogsägaregrupper och har dessutom sociala, särskilt arbetsmarknadspolitiska aspekter — att den enligt skogsstyrelsens mening väl låter sig inordnas i utredningens uppdrag. Utredningen har ju nyligen utbyggt med expertis från såväl domänverket som arbetsmarknadsverket och bör därför vara väl skickad att behandla ärendet.

Skogsstyrelsens åsikt är alltså att den av länsstyrelsen väckta frågan bör hänskjutas till den skogspolitiska utredningen. Ett ytterligare skäl härför är att domänstyrelsen i sitt utlåtande över länsstyrelsens skrivelse anför

vissa synpunkter som kan tolkas såsom kritik mot skogsvårdsstyrelsernas sätt att tillämpa skogsvårdslagen. Det förhållandet att å ena sidan skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län ifrågasätter det riktiga i domänverkets förvaltningsföreskrifter för skogarna ovan skogsodlingsgränsen och å andra sidan domänstyrelsen framför en kritik, som mer eller mindre direkt måste anses riktad mot berörda skogsvårdsstyrelser handhavande av skogsvårdslagen, belyser att här finns så avvikande åsikter om den ur samhällets synpunkt lämpliga avverknings- och skogsvårdspolitikerna att frågan behöver grundligt studeras och eventuellt nya direktiv ges de ansvariga skogsorganen.

Avslutningsvis framhåller skogsstyrelsen att de skogspolitiska frågorna inom här förevarande områden inrymmer även tungt vägande komponenter av natur- och landskapsvårdande karaktär, vilka vid en eventuell omprövning av den hittills förda politiken måste skänkas tillbörligt beaktande.

Domänstyrelsen, som i sitt yttrande över länsstyrelsens framställning hemställt att framställningen icke måtte föranleda Kungl. Maj:ts vidare åtgärd, har bl. a. anfört.

I cirkulärskrivelse nr 1/1950 angående utsyningarna och revirens skogsvårdsåtgärder föreskrev domänstyrelsen bl. a. att kalavverkning som tillvaratager huvuddelen av virkesförrådet utan att ett nöjaktigt slutet bestånd kan kvarlämnas — under inga förhållanden får företagas utan att markens återförsättande i skogbärande skick noggrant övervägts. Sådana omständigheter som att marken är lågproduktiv och belägen i otillgänglig trakt, nära skogsgränsen mot fjället, på kronoöverloppsmark, som ej skogsindelats, eller liknande förhållanden utgör icke skäl till avvikelse från denna regel. Om kostnaderna för skogens förnygring inom tid, som med hänsyn till boniteten kan anses skälig, ej står i rimlig proportion till inkomsterna av avverkningen, skall skogsbeståndet lämnas orört intill dess närmare föreskrifter om dispositionen av dylika skogstillgångar kan utfärdas efter inspektion av domänstyrelsen och överjägmästaren. Därvid kommer bland annat att övervägas fredning av större sammanhängande områden av nu ifrågavarande skogsmarker.

För att få underlag för de överväganden, som nämndes i denna skrivelse, företog domänstyrelsen med början sommaren 1950 flera resor i höjdlägena i Norrlands inland. I dessa resor och diskussionerna under desamma deltog, förutom representanter för domänstyrelsen, professorer från dåvarande skogsforskningsinstitutet och skogshögskolan samt berörda överjägmästare. Bl. a. deltog dåvarande chefen för skogsforskningsinstitutet, Manfred Näs-lund, i en del av resorna. Efter dessa resor utfärdade domänstyrelsen cirkulärskrivelse nr 12/1952 angående skogsodlingsgränsen. Här anfördes, att domänstyrelsen beslutat, att de klimatiskt och ekonomiskt svagaste markerna skall avskiljas genom en s. k. skogsodlingsgräns, ovanför vilken särskilda bestämmelser skall gälla.

De närmare motiven för skogsodlingsgränsens uppdragande framgår av nämnda cirkulärskrivelse nr 12/1952. Huvuddragen i bestämmelserna är att alla förnygringshuggningar ovanför gränsen tills vidare uppskjutits och att investeringar för återväxtåtgärder endast i undantagsfall skulle göras. Bestämmelserna angående skogsodlingsgränsen ingår numera i domänverkets

reglementssamling, dock med viss ändring av vad som föreskrevs i cirkulärskrivelsen år 1952, varom mera i ett senare avsnitt.

Skogsodlingsgränsens sträckning har sedermera internt diskuterats vid många tillfällen. På initiativ av jägmästare eller överjägmästare har vissa ändringar efter hand vidtagits, dock icke av mera betydande omfattning. Sedan återväxterna nedom skogsodlingsgränsen i många fall utsatts för svåra skador under några klimatiskt ogynnsamma år kring mitten av 1950-talet, upptogs frågan om skogsodlingsgränsen mera generellt vid en år 1959 anordnad exkursion, vari liksom 1950 expertis från den skogliga forskningen medverkade. Ett av skälen till de nya övervägandena var farhågorna, att gränsen dragits för högt och att svårigheterna att få återväxt i området nedom gränsen kunde tänkas nödvändiggöra en nedflyttning av densamma. Resultatet av de diskussioner, som fördes i anslutning till 1959 års exkursion, blev emellertid att man icke ansåg en generell justering av gränsen erforderlig. Med början hösten 1964 har domänstyrelsen de senaste åren varje år vid inspektioner på revir i Norrlands inland studerat frågorna kring skogsodlingsgränsen. Innevarande år ordnades en exkursion gemensamt med skogsstyrelsen, i vilken förutom representanter för domänstyrelsen och skogsstyrelsen deltog berörda överjägmästare och länsjägmästare samt professorer från skogshögskolan.

Enligt domänstyrelsens årsberättelse omfattar området ovan skogsodlingsgränsen totalt ca 700 000 hektar produktiv skogsmark, varav ca 500 000 hektar inom Norrbotten. Härvid är emellertid att märka, att dessa siffror är mycket ungefärliga, då en stor del av dessa enligt äldre handlingar som produktiv skogsmark betraktade marker i verkligheten torde böra hänföras till impediment. Gångse boniteringssystem har visat sig ge missvisande resultat i dessa trakter, varför produktionsförmågan genomgående överskattats.

I länsstyrelsens skrivelse uppges bl a., att de främsta skälen för uppdragandet av en skogsodlingsgräns var, att man först ville rusta upp de ur produktionssynpunkt bättre belägna markerna samt att de biologiska och klimatologiska problemen beträffande skogens reproduktion i utpräglade höjdlägen ännu ej var tillfredsställande lösta. Länsstyrelsen anför vidare, att båda dessa huvudmotiv i dag förlorat en stor del av sin aktualitet. Eftersläpningen i fråga om skogsvårdsåtgärder nedanför skogsodlingsgränsen är i stort sett inhämtad och i fråga om skogsföryngringen i höjdlägena har forskningen gjort betydande framsteg. Domänstyrelsen kan vitsorda, att de av länsstyrelsen angivna huvudmotiven var tungt vägande vid gränsens uppdragande. Tyvärr är de emellertid allttjämt högaktuella.

Genom ett energiskt och effektivt arbete av berörda tjänstemän har en stor del av den år 1950 föreliggande eftersläpningen i skogsvårdsprogrammet nedom gränsen kunnat inhämtas. Emellertid återstår ännu stora arealer just i områdena närmast nedanför skogsodlingsgränsen. Domänstyrelsen satte i cirkulärskrivelse nr 1/1950 riktpunkten för inhämtningen av eftersläpningen till 15 år, men som framgår bl. a. av den presentation av skogsvårdsprogrammet, som lämnades av generaldirektör Höjer vid Norrlands skogsvårdsförbunds exkursion år 1950, var man väl medveten om att det vore mera realistiskt att räkna med en 20-årsperiod som ett genomsnitt för inhämtningen av eftersläpningen på reviren. Av den översikt över 1950-talets arbete, som generaldirektör Höjer lämnade vid Norrlands skogsvårdsförbunds exkursion år 1961, framgår, att 20-årsprogrammet kunnat hållas relativt väl under den

då gångna första hälften av perioden. Ojämnheterna mellan olika delar av Norrland var dock framträdande. Många revir inhämtade hela eftersläpningen före 1960, medan andra revir i svårare lägen endast i mindre omfattning kunnat inhämta den mycket stora eftersläpning, som där förelåg. Omkring år 1960 fann sig domänstyrelsen föranlåten att med hänsyn till förhållandena på de olika reviren i något högre grad än tidigare varit fallet tillåta upptagande av nya hyggen även på revir med stort förlag av gamla kalmarkar. I samband med upprättande av nya indelningsplaner för reviren bestämdes olika inhämtningstider för de olika reviren med hänsynstagande till såväl befintlig eftersläpning som förekomsten av övermogen äldre skog. Även om härigenom tiden för inhämtningen av föreliggande eftersläpning förlängdes, var denna åtgärd motiverad dels av angelägenheten att tillvarata överårig skog i bättre produktionslägen och där snabbt igångsätta en ny virkesproduktion, varigenom marken utnyttjades bättre, dels av nödvändigheten att trygga försörjningen med sågtimmer för den statsägda industrin i länet. Ännu under många år kommer alltså en betydande eftersläpning i fråga om omhändertagandet av de gamla kalmarkerna nedom skogsodlingsgränsen att föreligga på just de revir, som även har stora områden ovan skogsodlingsgränsen.

Vad gäller forskningens framsteg i fråga om skogsförnyring i höjdlägena kan man säga, att på de allra senaste åren har en kraftigare satsning gjorts på utredningen av dessa problem. Några resultat av väsentlig praktisk betydelse torde dock knappast ännu ha framkommit. Bl. a. har landshövding Näslund i olika sammanhang framhållit betydelsen av att detta arbete intensifieras. 1965 års utredning angående stödet till den skogliga forskningen m. m. har i sitt betänkande Skoglig forskning (SOU 1966: 52) bl. a. behandlat denna fråga.

Det är främst två skäl som brukar åberopas för en mera optimistisk syn på förnyringens möjligheterna i höjdlägena. Det ena är att vetenskapliga undersökningar numera bekräftat det sedan länge i praktiken kända förhållandet att säkrare resultat av återväxtåtgärderna kan erhållas, därest man använder frö eller plantor med en nordligare härkomst än ståndortens. Detta har sin stora betydelse för höjdlägena längre ned i Norrland, där man kan använda sig av frö från Norrbotten. För Norrbottens höjdlägen är därmed icke frågan löst, då möjligheter till förflyttning av frö från ännu nordligare trakter saknas. Vidare erfordras bättre klarhet om klimatets inflytande och om boniteten. Många av orsakerna till förnyringssvårigheterna i höjdlägena är av klimatisk karaktär, varför tillfredsställande förnyring i många fall endast kan erhållas under klimatiskt exceptionellt gynnsamma år. Beträffande boniteten har först under de senaste åren påbörjats en mera intensiv vetenskaplig forskning om möjligheterna att bedöma produktionsförmågan i Norrlands höjdlägen, sedan för andra områden utarbetade boniteringssystem visat sig ge uppenbart felaktiga värden för dessa marker.

Det andra skälet, som brukar åberopas, är att man inom de lågproduktiva skogarna i dåliga avsättningslägen lämpligen kan använda sig av vad som kallas ett extensivare skogsbruk. Riktlinjer för detta extensiva skogsbruk återfinnes bl. a. i skogsstyrelsens anvisningar för skogsvårdslagens tillämpning. Där anföres beträffande lågproduktiva skogar i höjdlägen att i första hand bör övervägas att uppskjuta alla förnyringshuggningar. Skogsstyrelsen rekommenderar alltså i första hand den väg som domänstyrelsen följt vid

uppdragandet av skogsodlingsgränsen. Om markägaren önskar göra större virkesuttag, bör enligt anvisningarna utredas om beståndet inbjuder till blädningsbetonade huggningar. Skogar, som är mer eller mindre lämpliga för dylika huggningar, förekommer i någon utsträckning i kalkpåverkade trakter inom Jämtlands och delar av Västerbottens län. I höjdlägena inom Norrbottens län är arealens bestånd av ifrågavarande typ däremot så begränsad, att huggningsformen endast kan tillämpas i enstaka undantagsfall. För bestånd, som icke inbjuder till blädningsbetonade huggningar, rekommenderar anvisningarna upptagande av hyggen med sparande av fröträdet eller, om sådana saknas, kultur i glest förband. Dessa anvisningar — vilka har sin främsta betydelse för de hemmansägare, som har sitt huvudsakliga skogsinnehav i höjdlägen med dåliga avsättningslägen — kan rätt tillämpade ge en viss uthållig produktion, om än icke helt tillfredsställande.

Det extensiva skogsbruket, sådant det i viss utsträckning bedrivs, är emellertid i praktiken annorlunda utformat. Skogsstyrelsens anvisningar åberopas som motiv för en sorts »blädning» i bestånd, som icke alls lämpar sig för sådana huggningar. Resultatet blir ett glest restbestånd med ytterst obetydlig produktion, samtidigt som möjligheterna att i framtiden åstadkomma en nöjaktig återväxt väsentligt försämras genom markdegeneration i luckorna. Detta skogsbrukssätt, som tidigare var vanligt i en stor del av Norrland, ledde då till uppkomsten av vidsträckta områden, där — som domänstyrelsen uttryckte det i sin cirkulärskrivelse nr 1/1950 — huvuddelen av virkesförrådet tillvaratagits utan att ett nöjaktigt bestånd kvarlämnats eller erforderliga återväxtåtgärder vidtagits. Alltså ett exploateringsskogsbruk, som på kort sikt ger intäkter men som allvarligt sänker den framtida produktionen samt försvårar, försenar och fördyrar uppbyggandet av ett långsiktigt producerande skogsbruk. Ett kontinuerligt virkesproducerande ekonomiskt skogsbruk måste baseras på ett ekonomiskt betingat val mellan olika biologiskt möjliga alternativ. Bortser man från de biologiska produktionsmöjligheterna, kan man aldrig få ett långsiktigt ekonomiskt skogsbruk. Ett exploateringsskogsbruk i Norrbottens höjdlägen kan under en period av några tiotal år ge virke för industrin och sysselsättning för arbetskraften men därefter får man räkna med att området icke under ett sekel eller mera nämnvärt kan bidra till länets försörjning vare sig med virke eller arbetstillfällen. Vidare är att märka att erfarenheten visat, att förekomsten av kvalitetsnedsättande fel på den gamla skogen ovan skogsodlingsgränsen sänker sågtimmerutbytets andel i avverkningarna väsentligt, varför det av utredningen angivna sågtimmerdugliga förrådet säkerligen är grovt överskattat. Det kan därför endast bli fråga om ett ringa virkestillskott och därmed också ett ringa sysselsättningsstillskott för sågverksindustrin i inlandet. Det huvudsakliga utfallet ur avverkningar ovan skogsodlingsgränsen blir massaved för kustindustrin. Dessutom måste — med hänsyn till kostnaderna och skogens beskaffenhet — mekaniseringsgraden vara hög vid avverkningar i dessa trakter, vilket minskar arbetenas betydelse som sysselsättningsobjekt. Därtill kommer att det dåliga avsättningsläget och skogens mindre goda beskaffenhet inom stora delar av området ovan skogsodlingsgränsen — och även inom vissa områden nedom gränsen — gör att de direkta avverkningskostnaderna överstiger dagens priser på det upphuggna virket. Styrelsen grundar sin uppfattning härvidlag på erfarenheter från många avverkningar nedom skogsodlingsgränsen, där redan i dag icke ens självkostnaderna täckes.

Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län har i sina avverkningsberäkningar för huvuddelen av länet gjort en prognos för en sjuttioårsperiod med sikte på att ett tillfredsställande skogstillstånd skall föreligga om 70 år oavsett vilket avverkningsalternativ, som väljes för perioden. För området ovan skogsodlingsgränsen har skogsvårdsstyrelsen däremot — med hänsyn till det otillräckliga underlaget för bedömning av förrådsutvecklingen vid olika avverkningsalternativ — avstått från att försöka utföra någon långsiktanalys och endast gjort beräkningar av hur stor avverkning som kan erhållas vid en exploateringsperiod av 30—50 år. Detta måste innebära att man insett, att det rör sig om en ren exploatering, dvs. en realisation av ett under lång tid hopsparat virkesförråd.

Dels från domänverkets synpunkt, dels från allmän virkespolitisk synpunkt torde det vara riktigare att åtminstone på kronans marker slutavverkningarna tills vidare uppskjutes i avvaktan på resultaten av den biologiska och klimatologiska forskningen och den tekniska utvecklingen både på avverkningssidan och på skogsodlingssidan. Med hänsyn till virkesproduktionen i Norrbotten är det bättre att tillgängliga resurser användes till en intensifiering av skogsbruket i de bättre belägna delarna av länet, där möjlighet finns att öka produktionen genom en bättre och till markens produktionsförmåga väl anpassad beståndsvård samt genom torrläggning av för dikning lämpliga trakter i kust- och mellanområden i kombination med gödning.

Även om det från domänverkets synpunkt icke har någon avgörande betydelse må dock påpekas, att fredandet av ett stort sammanhängande skogsområde nära fjällen är av betydelse både för renskötseln och turismen.

Samerna hävdar, att det moderna skogsbruket med stora hyggen, bränningar m. m. avsevärt försämrar renbetet. Även om dessa farhågor ofta överdrives, kan det icke förnekas att vissa skogliga åtgärder åtminstone övergångsvis försvårar renskötseln inom en del områden. För renskötseln har det därför varit värdefullt att området ovan skogsodlingsgränsen nu under en 15-årsperiod undantagits från det vanliga skogsbruket, och ett fortsatt fredande av området torde vara ett starkt intresse för renskötseln.

Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län uttalar beträffande betydelsen av ett friluftreservat:

»Det finns ingenting som säger, att ett aktivt skogsbruk skulle vara till hinder för friluftslivet. Om så vore fallet, skulle praktiskt taget all skog här i landet vara olämplig för detta ändamål. Det är väl också så, att en välskött skog för många är minst lika estetiskt tilltalande som de sönderhuggna bestånd av restskogskaraktär som skogen ovan skogsodlingsgränsen till stor del består av. Av människan orörd urskog som av denna orsak bör skyddas är det sålunda inte fråga om.»

Mot de allmänna uttalandena i detta stycke är icke mycket att erinra. Emellertid är det i verkligheten så att en betydande del av skogen ovan skogsodlingsgränsen stått orörd mycket länge, även om dimensionshugningar tidigare förekommit, och därför nu gör ett intryck av naturskog. Det är just dessa gamla, relativt intakta bestånd, som skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelsen nu främst vill göra till föremål för ett »aktivt» skogsbruk enligt principer, som — enligt vad ovan påvisats — leder till uppkomsten dels av hyggen, vilka föryngras mycket långsamt, dels av sönderhuggna bestånd av restskogskaraktär. Hänsynen till den turistnäring, som länsstyrelsen i andra sammanhang är angelägen att främja, pekar alltså här i rakt motsatt riktning mot länsstyrelsens önskemål i det nu föreliggande ärendet.

Länsstyrelsen fäster uppenbarligen stor vikt vid professor Siréns uppsats »Intensivare skogsförnyelse — nyckeln till ökad skogsproduktion i Norrbotten», vilken som bilaga ingår i skogsvårdsstyrelsens utredning. Vad Sirén anfört om det extensiva skogsbruket har domänstyrelsen sökt vederlägga i det föregående. Siréns erfarenheter synes bygga på försök i områden med ett annat klimat och därigenom andra förnyingsbetingelser. Ovan skogsodlingsgränsen saknas i stort sett försök, som man kan falla tillbaka på. Som särskilt väsentligt anför Sirén, att en stor del av skogarna ovan skogsodlingsgränsen uppnått så hög ålder, att en kraftig nedbrytning av bestånden kommer att inträffa under de närmaste decennierna. Han anser det säkert, att virkesförrådet i dessa bestånd icke ökar utan i stället går mot sin biologiska ruin. Dessa påståenden har redan hunnit diskuteras vid ett par större exkursioner i höjdlägesskogarna. Flertalet forskare och praktiska skogsmän synes därvid ha varit eniga om att den tillväxt, som faktiskt förekommer, ungefärligen torde motsvara nedbrytningen genom rötskador m. m., d. v. s. att virkesförrådet kan beräknas bli i stort sett oförändrat under de närmare decennierna. Sirén hävdar, att en förnyelse erfordras, om en bonitetsförsämring skall undvikas. Möjligheterna att bryta utvecklingen mot en bonitetsförsämring torde emellertid kvarstå ännu flera tiotal år. Vidare är att märka, att en förbättring erfordrar fullständiga och dyra återväxtåtgärder. En »extensiv» förnyelse betyder långsiktig bonitetsförsämring.

Tyngdpunkten i Siréns uppsats ligger emellertid på de åtgärder han rekommenderar för ökning av skogsproduktionen i de bättre områdena. I denna del överensstämmer vad Sirén anför väl med domänstyrelsens uppfattning att mera är att vinna på en intensifiering av skogsskötseln i Norrbottens kustland än på en exploatering av höjdlägesskogar i dåliga avsättningslägen.

I domänstyrelsens ursprungliga anvisningar för tillämpningen av bestämmelserna rörande skogsodlingsgränsen angavs, att slutavverkningar ovan gränsen kunde tillåtas, där så var erforderligt för att bereda arbete åt inom kronoparkerna bosatta skogsarbetare, vilka för sin utkomst var beroende av arbete på kronans skogar.

Avsikten var att folk, som under långa tider brukat arbeta åt domänverket, icke skulle få sina försörjningsmöjligheter katastrofalt försämrade genom gränsens uppdragande. Övergångsvis har också på flera ställen arbeten för denna kategori bedrivits ovan skogsodlingsgränsen. Avfolkningen av glesbygden och utbyggnaden av vägnätet har emellertid medfört att det ringa antal mera fasta domänverksarbetare, som ännu kvarbor ovan skogsodlingsgränsen, i regel lika väl kan sysselsättas nedanför densamma, och ifrågavarande anvisning har numera utgått ur domänverkets reglements-samling.

Domänverket har alltså beaktat sitt ansvar för den egna arbetskraften vid skogsodlingsgränsens uppdragande. Att nu påbörja i dagens läge oekonomiska och för ett uthålligt skogsbruk tvivelaktiga arbeten ovan skogsodlingsgränsen för att skapa en allmän sysselsättningsreserv anser sig domänstyrelsen icke kunna medverka till. Dessutom får betydelsen av en sådan reserv icke överskattas. Som Sirén påpekat kan bättre resultat uppnås genom att lägga ned mera arbete på de bättre belägna skogarna i Norrbottens län. Om avverkningar ovan skogsodlingsgränsen skall kunna bedrivas till rimliga kostnader, måste mekaniseringsgraden vara hög, varför den manuella insatsen i motsvarande grad minskas. Som tidigare fram-

hållits torde den tillgängliga såglimmerkvantiteten bli relativt obetydlig. Den totalt tillgängliga virkeskvantiteten är säkerligen också väsentligt lägre än utredningen räknat med. Sammantaget skulle skogsbruk ovan skogsodlingsgränsen innebära stora investeringar, delvis med mycket ovissa resultat, för att bereda sysselsättning åt ett mycket begränsat antal arbetare under en begränsad tidsperiod. Som rent beredskapsarbete för äldre och svårflyttbar arbetskraft bör det därför finnas för samhället billigare och nyttigare arbeten, exempelvis vägarbeten.

Ovan har behandlats frågan om skogarna å kronans mark ovan skogsodlingsgränsen. För de enskilda skogarna inom motsvarande område kan andra sociala hänsyn behöva tagas. Det synes vara rimligt att en hemmansägare, som har sin skog enbart i höjdlägen i dåliga avsättningslägen, får möjlighet utföra vissa avverkningar utan att tvingas till återväxtåtgärder, som slnkar hela nettot. Ur samhällelig synpunkt kan det vara motiverat att tunga återväxtåtgärder kräves men att skogsägaren får bidrag till en väsentlig del av kostnaden. Frågan om bidrag till det enskilda skogsbruket behandlas redan av en pågående ställig utredning.

Även *arbetsmarknadsstyrelsen* åberopar avgivet remissutlåtande över länsstyrelsens i Norrbottens län framställning, vari styrelsen anför bl. a. följande.

Arbetsmarknadsstyrelsen vill understryka att de synpunkter länsstyrelsen framfört om sysselsättningsläget särskilt berör den äldre, svårplacerade arbetskraften. Vad gäller denna arbetskraft, som förutom åldern ofta belastas av arbetshinder även av annan art och på grund av fastighetsinnehav etc. är starkt ortsbunden, kan framhållas att samma förhållande råder inom samtliga norrlandslän, varvid problemet främst är lokaliserat till de s. k. fjäll- eller inlandskommunerna.

Arbetsmarknadsstyrelsen har sökt utröna omfattningen av detta problem. I samband med arbetslöshetsräkningen den 15 februari 1965 företogs en särskild undersökning om skogsarbetare, som anmält sig som arbetslösa hos arbetsförmedlingen eller hänvisats till beredskapsarbete. Undersökningen berör de s. k. skogslänen, d. v. s. norrlandslänen samt Kopparbergs och Värmlands län.

Med anledning av de förhållanden som redovisas i utredningen har arbetsmarknadsstyrelsen sökt anordna beredskapsarbeten i de berörda inlandskommunerna, vid vilka den svårplacerade arbetskraften i första hand sysselsätts. Eftersom pensionsåldern i många fall ligger relativt nära kan det nämligen både från sociala och ekonomiska synpunkter starkt ifrågasättas om sådan arbetskraft annat än i viss utsträckning kan inlemmas i omskolnings- och rörlighetspolitiken. Beredskapsarbeten har kommit i fråga också inom skogsbrukets ram under förutsättning att de från skogliga och samhällsekonomiska utgångspunkter varit motiverade.

Motivet för arbetsmarknadsstyrelsens engagemang har varit *dels* behovet av sysselsättningsskapande åtgärder för den äldre, svårplacerade arbetskraften, *dels* behovet av skogsvårdande åtgärder inom därför lämpade lokaler i berörda trakter där sådana åtgärder från övriga synpunkter är ekonomiskt försvarbara, *dels* ock syftat till att under en övergångstid utnyttja friställd arbetskraft som ännu står till förfogande i orten för dylika arbetsinsatser.

I detta sammanhang får man beakta att de skogsvårdande åtgärderna i

dessa trakter liksom annorstädes inte enbart begränsar sig till nyplantering på redan upptagna kalmarker utan i stor utsträckning rör sig om beståndsvårdande genomhuggningar och röjningar för att främja tillväxten av redan existerande skogsbestånd (t. ex. att avlägsna lövbestånd som skadar och hindrar den uppväxande barrskogen). Från investeringssynpunkt torde man få anpassa åtgärderna till de ekonomiskt rimliga, varför de i många fall endast kan sikta till ett mera extensivt skogsbruk. Till bilden hör att de höjdlägen som lämpar sig för reproduktion varierar med breddgrad, markbeskaffenhet osv.

Utöver de biologiska problemen tillkommer de ekonomiska. Vissa skogsområden befinner sig i så oförmånliga avsättningslägen att avverkning åtminstone under lågkonjunkturer är utesluten. Dessa s. k. nollområden kan i viss utsträckning begränsas genom tillkomsten av skogsbilvägar. Sådana vägbyggen har under senare år i rätt stor omfattning utförts i form av beredskapsarbeten.

De motstridande åsikter som ännu i viss mån råder bland vetenskapsmän och skogspraktiker beträffande förnyingsmöjligheterna ovan den av Domänverket fastställda s. k. skogsodlingsgränsen och de drivningsekonomiska omständigheter som nyss berörts manar sålunda till viss försiktighet vid val av arbetsobjekt. Ser man frågan mindre från strikt aktuella företagsökonomiska synvinklar och anlägger en långsiktigare samhällsekonomisk aspekt på densamma, dvs. beaktar fördelen med att i de gynnsammare lägena avveckla den överåriga skogen och behovet av reproduktionsåtgärder på redan upptagna eller tillkommande kalmarker i sådana lägen, kan motiv emellertid föreligga att avveckla resp. anlägga skogsbestånd även ovanför skogsodlingsgränsen förutsatt att det sker inom en rimlig kostnadsram. Dessa motiv förstärks om man tar med i bilden sysselsättningspolitiska och andra sociala värderingar.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser sig härutöver ha anledning till endast några punktvisa erinringar.

Liksom länsstyrelsen i Norrbottens län har arbetsmarknadsstyrelsen uppfattat den av Domänverket uppdragna skogsodlingsgränsen som en angelägenhetsgräns i första hand för skogsvårdsinvesteringarna. I praktiken finns naturligtvis även nedom denna gräns områden som på grund av höjdläget eller av andra skäl är mer eller mindre svårförnygrade liksom det ovan gränsen finns lokaler med relativt gynnsamma förnyingsmöjligheter eller där skogsskötselåtgärder kan vidtas anpassade till ett extensivt skogsbruk.

Olika företag och ägarekategorier torde i fråga om sin investeringspolitik vad gäller skogsskötseln vara beroende av var man har sitt skogsinnehav beläget och av andra omständigheter som influerar på ställningstagandet (innehav av egna skogsindustrier osv.). Ett företag som i likhet med Domänverket har skogsmarker belägna på ömse sidor om den s. k. skogsodlingsgränsen — och även söderut i landet — dirigerar i första hand sina investeringar till områden med hördigare marker där man får snabbare återbäring på investeringarna. Skogsbolag med egna industrier kan under liknande omständigheter föra i stort sett samma investeringspolitik men med hänsyn till för industrins råvaruanskaffning angelägna marginalkvantiteter också utsträcka sin investeringsverksamhet till skogsmarker som är mindre lämpade för skogsbörd. Exempel saknas inte härpå. Enskilda skogsägare, allmänningar m. fl. som har hela sitt skogsinnehav uteslutande ovanför

skogsodlingsgränsen har uppenbarligen ingen sådan valmöjlighet i fråga om investeringarna utan får göra det bästa möjliga av sina skogsfastigheter och deras virkeskapital samt skogsmarkens produktionsförmåga.

Domänstyrelsens skogsinnehav ovan den s. k. skogsodlingsgränsen är i jämförelse med övriga norrlandslän störst i Norrbotten. Framförallt enskilda men även bolag är starkare representerade i de svårföryngrade lägena söderut i Norrland. Den ekonomiska belastningen för Domänverkets del blir sålunda speciellt betungande i Norrbotten om en ny avverknings- och skogsskötselpolitik introduceras. Statsmakterna borde därför genom anslag i särskild ordning täcka kostnaderna för investeringar utöver de företagsekonomiskt acceptabla beträffande föryngringsåtgärder som blir en följd av att man från sysselsättningspolitiska bevekelsegrunder anbefaller sådana ändrade dispositioner.

Arbetsmarknadsstyrelsen vill slutligen framhålla att en onyanserad inställning till den skogliga investeringspolitiken kan leda till att mycket betydande arealer skogsmark i Norrland med viss om än begränsad produktionsförmåga dras ur produktionen med de konsekvenser i olika avseenden — bl. a. i fråga om sysselsättningen och den framtida råvarutillgången för skogsindustrin — som en sådan utveckling kan föra med sig.

Härutöver har styrelsen i anledning av motionerna anfört följande.

Vad arbetsmarknadsstyrelsen anfört angående sysselsättningsförhållanden och åtgärder mot arbetslöshet äger giltighet ej blott i Norrbottens län utan för Norrlands inland överhuvud taget och för vissa delar av Kopparbergs och Värmlands län.

Beträffande den av domänverket uppdragna skogsodlingsgränsen och föryngringsmöjligheterna i extrema höjdlägen framför styrelsen i yttrandet jämväl vissa synpunkter och erinringar till vilka hänvisas.

I motionerna I: 367 och II: 459 anføres bl. a. att »föryngringsmöjligheterna i höjdlägen har kommit i ett annat läge sedan forskarna i dag kan ge anvisning på betydelsefulla riktlinjer i föryngringsarbetet». Länsstyrelsen i Norrbottens län hävdar i förut omnämnda skrivelse liknande mening.

Även om forskningen på området givit en hel del positiva resultat syns emellertid tveksamhet ännu råda om den nått fram till någon definitiv lösning på höjdlägesproblemen.

Skogsstyrelsen och domänstyrelsen har i offentliga yttranden och uttalanden framfört en uppfattning som avviker från motionärernas. Denna tveksamhet har — som arbetsmarknadsstyrelsen i förutnämnda yttrande framhållit — föranlett att styrelsen vid val av arbetsobjekt för sysselsättningsskapande åtgärder i berörda områden ansett sig böra gå fram med viss försiktighet. Med hänsyn till de varierande förhållanden och förutsättningar som dock råder ovanför den s. k. skogsodlingsgränsen har styrelsen i samråd med vederbörande skogsvårdsstyrelse i sysselsättnings syfte medverkat till att på vissa lokaler skogsarbeten blir utförda även i dessa trakter. Härvid har såväl biologiska som samhällsekonomiska hänsyn beaktats.

I sitt till Statsrådet och Chefen för Jordbruksdepartementet avgivna yttrande över virkesbalansutredningens betänkande (avseende Norrland och nordöstra Svealand) anför arbetsmarknadsstyrelsen bl. a.

»Vidare redovisas tillgångarna ovan den s. k. skogsodlingsgränsen. Denna utnyttjas av utredningen endast såsom en geografisk gräns för att särskilja en mera fjällnära del av inlandet från den övriga delen. Utredningen fram-

håller att en särredovisning av arealen ovan skogsodlingsgränsen i första hand är beräkningstekniskt motiverad och inte innebär ett ställningstagande vare sig till gränsens berättigande som investeringsgräns eller till dess belägenhet. Däremot har avsikten varit att även lämna upplysning om avsättningsläget, varvid givetvis områdena ovan skogsodlingsgränsen tilldrar sig särskilt intresse.

Med hänsyn till vad ovan sagts angående den framtida behovstäckningen syns det arbetsmarknadsstyrelsen angeläget att sådana åtgärder vidtas som både på kortare och längre sikt kan främja råvarutillgången.

Hit hör bl. a. en ytterligare utbyggnad av vägnätet, bl. a. till och inom de områden där »tveksamma» tillgångar f. n. redovisas. En ytterligare utbyggnad av vägnätet är en av primärförutsättningarna för att mekaniseringen (rationaliseringen) skall kunna genomföras, vilket i sin tur kan krympa nollzonernas omfattning och medför betydande fördelar för arbetskraftens trivsel och ekonomi.

Forskningsarbetet kring förnygringsåtgärder i svårförnygrade lokaler i höjdlägen jämte praktiska försök i större skala bör på allt sätt främjas av statsmakterna genom särskilda anslag för ändamålet, oavsett om verksamheten bedrivs på allmänna eller enskilda skogar.

Endast genom att få fram så säkra förnygringsmetoder som möjligt för svårförnygrade marker kan man i framtiden tillgodogöra sig de betydande kvantiteter avverkningsmogen skog som finns å här avsedda lokaler, men som bl. a. av biologiska skäl ej avverkas och betraktas som tveksamma.»

Praktiska försök i stor skala efter anvisningar av Statens Skogsforskningsinstitut, Kungl. Skogsstyrelsen och Kungl. Domänstyrelsen skulle kunna bidra till att i viss utsträckning skapa arbetstillfällen för äldre svårplacerad arbetskraft. Avverkningar och reproduktionsåtgärder i syfte att bringa klarhet i de förnygringsproblem som föreligger i höjdlägen kan utföras som beredskapsarbeten till vilka ovannämnd arbetskraft anvisas. Arbetena kan bedrivas från lämpligt belägna skogsstationer och även omfatta byggandet av erforderliga skogsbilvägar.

Slutligen vill arbetsmarknadsstyrelsen framhålla önskvärdheten av en skyndsam behandling av de ärenden angående avverkning m. m. ovan skogsodlingsgränsen, som Kungl. Maj:t tidigare överlämnat till skogsbruksutredningen för handläggning, då arbetsmarknadsstyrelsen förutsätter att skogsbruksutredningens ställningstagande kan bli av avgörande betydelse för verkställigheten av här ifrågakommande verksamhet.

Skogshögskolan, som anser att frågan om hur man skall förfara med skogarna ovan skogsodlingsgränsen hör hemma inom de problemkomplex, som den år 1962 tillsatta skogsbruksutredningen och den år 1965 tillsatta skogspolitiska utredningen har till uppgift att behandla, har i övrigt anfört följande.

I motionerna sägs att på domänverkets skogar ovan skogsodlingsgränsen några skogsavverkningar inte får göras. Detta är icke fullt riktigt, så tillvida som förbudet endast avser förnygringshuggningar. Tidigare gällde därutöver att i samband med gränsens uppdragande avsattes vissa områden där avverkning och skogsvårdsåtgärder fick utföras för att tillgodose behovet av arbetstillfällen. Möjlighet fanns för överjägmästarna att avsätta nya sådana områden om så visade sig erforderligt. En lokal bedömning med åtföljande

snabb handläggning kunde alltså ske från fall till fall. Dessa tidigare bestämmelser har dock upphört att gälla, sedan avfolkning av de fjällnära trakterna och utbyggnad av vägnätet möjliggjort att de ovan skogsodlingsgränsen bosatta lika väl kan sysselsättas nedom gränsen.

Motionärerna framhåller vidare att skogsvårdsåtgärderna nedom skogsodlingsgränsen i stort sett är genomförda. Sant är att omfattande åtgärder utförts, men alltjämt gäller dock att det på statsskogarna nedom skogsodlingsgränsen finns avsevärda områden med ej utförda skogsvårdsåtgärder. Vid åtgärder inom dessa bättre belägna områden har man att räkna med gynnsammare förräntning på nedlagda kostnader än vad som i genomsnitt gäller ovan skogsodlingsgränsen.

Slutligen framhålls i motionerna att förnyingsmöjligheterna ovan skogsodlingsgränsen kommit i ett annat läge genom nyare forskningsresultat. Detta är i viss mån riktigt. Kvar står dock det förhållandet att en framgångsrikt genomförd skogsodlingsåtgärd vid samma anspråksnivå i genomsnitt ställer sig kostsammare ovan än nedom skogsodlingsgränsen. Vidare gäller att förnyingsvärigheterna och därmed förknippade kostnader ovan skogsodlingsgränsen varierar starkt beroende på skilda typer av mark och skog.

I frågan om inverkan på den totala virkesbalansen torde det vara av relativt underordnad betydelse hur man gör med skogen ovan skogsodlingsgränsen. Detta beroende på att det är fråga om obetydliga slutavverkningsarealer per år.

Skogshögskolan vill ifrågasätta om man icke inom här avsedda områden av olika skäl (den arbetskraft som skall sysselsättas, tekniska förutsättningar m. m.) måste räkna med rätt traditionella avverkningsmetoder. Ett så bedrivet skogsbruk är effektivt när det gäller att skapa arbetstillfällen, och givetvis är det möjligt att med sådana metoder tillgodogöra sig virket, men man måste räkna med höga kostnader för virkets utdrivning och tillskott av allmänna medel för förnyingsåtgärderna. Skulle man å andra sidan räkna med högmekaniserade drivningar blir den sysselsättningshöjande effekten ringa för den aktuella typen av arbetskraft samtidigt som det även med ett sådant alternativ under nuvarande prisförhållanden är svårt att göra avverkningarna ekonomiskt bärande. Hela den berörda frågan blir därmed till väsentlig del ett arbetskraftspolitiskt spörsmål och en fråga om hur mycket man vill offra för att bibehålla en bosättning i anslutning till dessa skogar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län påpekar att styrelsen i flera sammanhang under det senaste året framfört sina synpunkter på möjligheterna att utnyttja den råvarureserv, som den övermogna skogen ovan skogsodlingsgränsen utgör, och fortsätter.

I hemställan till Konungen den 28 juni 1966 anfördes bl. a. »De båda huvudmotiven för skogsodlingsgränsens tillkomst har idag förlorat en stor del av sin aktualitet». Med denna bakgrund och det ökade kravet på meningsfull sysselsättning för den genom strukturrationaliseringen »överblivna» och samtidigt trögrörliga och svårplacerade arbetskraften, framhölls att »Länsstyrelsen anser det för sin del vara motiverat att samhället i rimlig omfattning bidrager med skillnaden mellan skogsekonomiskt motiverad kostnad för reproduktionsåtgärder och den kostnad som erfordras för att erhålla en ur skogsvårdslagens synpunkt nöjaktig förnying». Enligt

länsstyrelsens bedömning skulle genom en sådan insats från samhällets sida den dubbla effekten erhållas, att dels den virkestillgång som finns i den mogna och övermogna skogen ovan skogsodlingsgränsen kunde utnyttjas som värdefullt råvarutillskott för den expanderande skogsindustrin och dels skulle en sådan insats bidra till att lösa den akuta sysselsättningsproblematiken. Skrivelsen avslutades: »Länsstyrelsen får därför i underdånighet hemställa, att denna fråga måtte bli föremål för närmare överväganden».

I länsstyrelsens yttrande av den 15 november 1966 över »Skoglig forskning» (SOU 1966:52) preciserade länsstyrelsen sina synpunkter rörande problemen kring höjdlägesskogarnas reproduktion. Där anfördes bland annat »Med stöd av de riktlinjer för höjdlägesskogarnas förnyelse som vetenskapen för närvarande kan ange, anser länsstyrelsen det angeläget, att en avveckling av den överåriga skogen ovan Domänverkets skogsodlingsgräns påbörjas inom de mera gynnsamma randområdena. Samtidigt bör forskningen och utvecklingsarbetet i dessa frågor intensifieras för att inom rimlig tid ge en lösning även för de mera svårbemästrade områdena och härigenom ge möjligheter till ökade avverkningar och arbetstillfällen.

Frågorna om storleken av den råvarureserv, som återfinns ovan skogsodlingsgränsen, liksom dess biologiska status och kostnadsläge, diskuterades i länsstyrelsens yttrande av den 5 januari 1967 över »Preliminära virkesbalanser för Norrland och nordöstra Svealand». Där anfördes bl. a. »Av de ovan återgivna kvantitetsuppgifterna framgår, att i området ovanför skogsodlingsgränsen finns en betydande råvarureserv, som under senare år i mycket ringa grad utnyttjats. Det är visserligen sant, att en stor del av detta område ligger ogynnsamt till ur avsättningssynpunkt, och att tillskapandet av ny skog i dessa höjdlägen erbjuder allvarliga problem, som ännu ej är definitivt lösta. Det bör emellertid också observeras, att en betydande del av skogen ovan skogsodlingsgränsen är av mycket hög ålder. Enligt norrbottnensutredningen är på kronans mark — som utgör den avgjort största delen av detta område — icke mindre än 58 % av skogen äldre än 120 år och i runt tal en fjärdedel äldre än 180 år, vilket betyder att tillväxten är mycket ringa och att vissa bestånd är på väg att spolieras. Utvecklingen under tiden efter sista världskriget ger också vid handen, att de ekonomiska förutsättningarna att bedriva ett aktivt skogsbruk i dessa trakter blir allt sämre. Ett nyttiggörande av detta virke medan tid ännu är synes därför ur flera synpunkter angeläget.

Länsstyrelsen vill ånyo understryka vikten av att ovan belysta frågeställningar måtte bli föremål för närmare överväganden. Därvid bör ej endast hänsyn tagas till de kostnader, som blir förenade med virkesuttagen, utan även till de sociala verkningar och de kostnader, som följer av en fortsatt accelererande arbetslöshet hos det relativt stora antalet lokalt bundna och på en ny arbetsmarknad svårplacerade människorna i länets inland.

Länsstyrelsen vill i detta sammanhang betona att kravet på sysselsättningstillfällen är av temporär natur enligt de bedömningar som kan göras idag. Merparten av den av olika anledningar svårrolliga arbetskraften består av personer i mitten och i slutet av sin yrkesverksamma period. Problemet som måste lösas ur sysselsättningssynpunkt är följaktligen av övergångskaraktär, vilket väl överensstämmer med arten av de sysselsättningstillfällen, som skulle skapas genom uttag i de mogna och övermogna bestånden ovan skogsodlingsgränsen.

Länsstyrelsen vill även peka på den positiva effekt ur naturvårdssynpunkt, som skulle erhållas genom ifrågavarande åtgärder, naturligtvis under den förutsättningen att intressanta bestånd skyddas.

Skogsindustriernas samarbetsutskott föreslår att ifrågavarande motioner i likhet med länsstyrelsens i Norrbotten skrivelse i samma ärende hänskjutes till skogsbruksutredningen. Samarbetsutskottet anför.

Frågan om utnyttjande av skogsproduktionen ovan den s. k. skogsodlingsgränsen har under senare år vid flera tillfällen varit föremål för såväl allmän debatt som officiella framställningar till myndigheterna. Vi får främst erinra om länsstyrelsens i Norrbottens län skrivelse den 28 juni 1966 till Kungl. Maj:t angående möjligheten till ökad sysselsättning genom ett aktivare skogsbruk i länet. Sagda skrivelse jämte därav föranledda remissyttranden överlämnades till Skogsbruksutredningen.

Samarbetsutskottet får vidare erinra om att den aktuella skogsodlingsgränsen är en fastlagd avgränsning av det intensiva skogsbruket inom stats-skogsförvaltningen. Även om denna gräns samt på densamma grundade extrapoleringar över andra ägarekategoriers innehav erhållit vidgad betydelse som skogsgeografisk angivelse, saknar den följaktligen juridisk grund för skogsnäringsen i övrigt. Motsvarigheten hos de skogsägare som står under skogsvårdslagen kan sägas vara gränsen för svårföryngrad skog. Samarbetsutskottet får i detta sammanhang anmäla, att stor överensstämmelse finnes i uppfattningarna mellan det berörda bolagsskogsbruket och respektive skogsvårdsstyrelser beträffande skogsskötseln ovan den senare nämnda, i skogsvårdslagen angivna, linjen.

I avvaktan på den behandling av hithörande frågor som kan förväntas av skogsbruksutredningen och den skogspolitiska utredningen finnes enligt vår uppfattning ej anledning till särskilda åtgärder rörande vare sig bolagens eller andra markägares skogsskötsel i Norrlands höjdlägen.

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, som finner många beaktansvärda synpunkter i de ifrågavarande motionerna, föreslår att de överlämnas till skogsbruksutredningen som bör ha närliggande frågor under behandling. Riksförbundet anför därutöver.

Den av Domänverket uppdragna s. k. skogsodlingsgränsen kan i sak anses utgöra en »tillfällig» investeringsgräns, så länge det föreligger stort åtgärdsbehov främst i fråga om återväxtåtgärder på bättre belägna och mer produktiva marker nedan skogsodlingsgränsen.

Vid olika skogliga inventeringar och beräkningar har skogsodlingsgränsen extrapolerats till att avse även övriga ägarekategorier. Visserligen har denna extrapolerade gräns vad gäller skogar under skogsvårdslagen ej samma innebörd som utmärker gränsdragningen på Domänverkets marker. Enligt skogsvårdslagen gäller nämligen för lågproduktiva marker i klimatiskt svåra lägen särskilda bestämmelser om svårföryngrad skog.

Detta innebär bl. a. att avsaluvirke ej får utlagas annat än efter en av skogsvårdsstyrelsen utförd eller godkänd utsyning eller anvisning. Skogsvårdsstyrelsen har vidare att föreskriva erforderliga återväxtåtgärder. Detta underlättar för skogsägaren att överblicka de ekonomiska konsekvenserna av en slutavverkning.

Såsom framhållits av de i frågan väckta motionerna har huvudanledningen till Domänverkets gränsdragning i viss utsträckning förlorat sin aktualitet. Tidigare eftersläpning av skogsvårdsåtgärder nedanför skogsodlingsgränsen har i betydande omfattning inhämtats. Dessutom kan den skogliga forskningen vad avser återväxtarbetet numera ge vissa värdefulla anvisningar och fortsätter alltså för att ytterligare klargöra de ekonomiska, tekniska och biologiska förutsättningar, som gäller i dessa extrema klimatlägen. Man har därför skäl antaga, att ytterligare vetenskapliga landvinningar på detta område skall vinnas inom en relativt snar framtid.

Vid de taxeringar och avverkningsberäkningar som gjorts avseende virkesförrådet ovan skogsodlingsgränsen i Norrbottens län har framkommit:

att virkesförrådet till stor del ligger över VII:e åldersklass (mer än 120 år)

att bruttoförrådet är så stort att det har betydelse för industrins råvaruförsörjning

att kvantiteten timmerdugliga, värdefulla träd uppgår till icke oväsentlig volym, även om den redovisade kvantiteten bör reduceras med hänsyn till dolda fel, som ej kunnat redovisas vid kvalitetsklassificeringen

att beståndens ålder medför risker för en negativ värdetillväxt p. g. a. att den ringa volymtillväxten motväges av de kalamiteter som angriper oväxtliga äldre bestånd

att avsättningslägena i många fall är sådana, att de direkta avverkningskostnaderna ofta överstiger värdet av det upphuggna virket, m. a. o. utgör betydande områden s. k. ekonomiska impediment.

Vad angår avverknings ovan skogsodlingsgränsen vill SSR framhålla att hänsyn bör tagas till den spridda bebyggelsen ovan eller i anslutning till skogsodlingsgränsen. Den arbetskraft, som finnes där, är starkt beroende av arbete inom skogsbruket. Dessa arbetare är ofta svåra att omplacera bl. a. beroende på relativt hög ålder, stark lokalbundenhet p. g. a. innehav av egna fastigheter m. m. Det är därför angeläget att dessa svårplacerade människor beredas ett meningsfullt arbete och en skäligen inkomst. Med tanke på de ekonomiska förhållandena skogsbruket i dag har att arbeta i, vilka är särskilt svåra ovan skogsodlingsgränsen, måste samhällets engagemang självfallet innebära kostnader om dessa människor skall beredas sysselsättning inom skogsbruket. Med tanke på det tvivelaktiga i att söka bedriva ett uthålligt ekonomiskt skogsbruk ovan skogsodlingsgränsen kan det därför vara motiverat att undersöka andra möjligheter till kompletterande och för samhället nyttiga stödarbeten.

Förutsättningarna att ovan skogsodlingsgränsen bedriva ett kontinuerligt virkesproducerande ekonomiskt skogsbruk måste bedömas såsom begränsade. Därför synes det motiverat att i dessa områden bedriva ett i viss mån extensivt skogsbruk. Man bör även godtaga enklare och mindre kostnadskrävande återväxtåtgärder som medger en, med hänsyn till förhållandena, rimlig produktionsnivå utan att risk uppstår för markdestruktion och olägenheter för nedanför liggande skogsområden.

Detta mer extensiva skogsbruk måste utformas i varje enskilt fall med hänsyn till tekniska, biologiska och ekonomiskt betingade faktorer, varvid även natur- och landskapsvårdande synpunkter beaktas.

Även ett sådant extensivt skogsbruk kan medföra kostnader, som uppgår till eller överstiger intäkterna och således ej kan anses vara motiverat ur lönsamhetssynpunkt. Ur samhällsekonomisk och social synpunkt kan det därför vara skäligt att skogsägarna erhåller bidrag för att täcka de icke

företagsekonomiskt acceptabla kostnaderna för återväxt och andra skogsvårdsåtgärder i området ovan skogsodlingsgränsen. Att en viss mindre del av den lågproduktiva arealen överföres till impediment bör även kunna accepteras.

Eftersom Domänverket äger ca 80 % av skogen över skogsodlingsgränsen och något aktivt skogsbruk i egentlig mening ej bedrivs där, försvåras avsättningen för de privatägda skogarna. De olika skogsägarekategorierna i dessa svårtillgängliga områden är nämligen beroende av varandra för att kunna bedriva ett ändamålsenligt skogsbruk och givetvis är aktiviteten på kronoskogarna av avgörande betydelse bl. a. med tanke på virkestransportkostnaderna. Domänverkets avvaktande och inaktiva skogsbruk ovan skogsodlingsgränsen kan således få negativa verkningar för övrigt skogsbruk inom området.

SSR vill även framhålla att i motionerna behandlade spörsmål gäller även övriga län i Norrland och Dalarna med höjdläggesskogar ovan skogsodlingsgränsen, även om problemen är särskilt påtagliga i Norrbottens län med hänsyn till de mycket betydande arealerna av berört slag.

SSR vill sammanfattningsvis framföra att avverkningar ovan skogsodlingsgränsen bör få bedrivas under extensivare former än hittills varvid skogsskötselprogrammet bör utformas under iakttagande av rådande lokala, biologiska och klimatiska betingelser och med hänsyn till rimliga kostnader för reproduktionsåtgärder. Skulle enskilda skogsägare trots en extensivare form av skogsbruk drabbas av orimligt höga kostnader för återväxt- och andra erforderliga skogsvårdsåtgärder, synes det motiverat att statsbidrag utgår till sådana arbeten för att hittillsvarande skogsmark ej skall övergå till rent impediment. Det synes även önskvärt att jämväl Domänverket i större utsträckning än f. n. bedriver ett mera nyanserat och aktivt skogsbruk ovan skogsodlingsgränsen, varigenom en större del av råvarupotentialen i Norrbottens län från såväl kronomark som enskild mark kan ställas till skogsindustrins förfogande.

Svenska samernas riksförbund understryker kraftigt vikten av att trakterna ovan skogsodlingsgränsen skyddas mot avverkning med hänsyn till renskötselns och samernas lagliga rätt och intressen. Riksförbundet åberopar bl. a. vad rennäringsnämnden uttalat i ett den 25 juni 1964 till lantbruksstyrelsen avgivet yttrande och anför.

Rennäringsnämndens yttrande lyder:

»Rennäringsnämnden beslöt uttala att domänstyrelsens skogsodlingsgräns är av stort värde för samerna och renskötselns. Vid den under föregående dagar hållna skogsexkursionen har kunnat iakttagas, att renbetet — vinterbetet — är svårt medtaget och svåråtkomligt, vartill hyggesbränningar och framför allt synnerligen omfattande kalhyggen bidragit. Dessa jättekalhyggen har nu blivit omoderna inom skogsbruket. De har visat sig ytterst svår-förnygrade. Den skada de vållar renbetet består emellertid under mycket lång tid framåt (ex. Slättbergshygget inom Gällivare skogssameby m. fl.). Även hyggen enligt nu moderna metoder skadar emellertid renbetet. Trakterna ovan skogsodlingsgränsen är därför en renbetesareal, som är ytterst värdefull och som även i framtiden bör få förbli orörd med hänsyn till det lagligen skyddade renbetesintresset.

Vid revirindelningarna och åtgärdsförslagen bör renskötselns noga studeras och hänsyn tagas till densamma, så att icke en viss sameby eller rensköt-

selgrupp drabbas oproportionerligt hårt av kalhyggen, bränningar etc. Samråd bör ske i dessa och andra frågor, såsom vägfrågor m. m., direkt mellan revirjägmästaren och fullmäktige såsom samebyns styrelse (k. brev den 21 november 1958). Skillnaden mellan skogs- och fjällrenskötsel å barrskogsmark med avseende på betets utnyttjande under olika årstider m. m. måste noga iakttagas. Överjägmästarna har att ingripa om samrådsförfarandet icke fungerar tillfredsställande.

För att förebygga ihjäl-fällning av och skador på renar bör utfodring ske på lagom avstånd från hyggen så att renarna icke av svält drivs in i dessa. Då detta icke minst är en djurskyddsfråga av stor betydelse, måste kostnaderna för utfodringen helt bäras av avverkaren.»

Slutligen hänvisas till 1964 års landsmötes resolution angående ihjäl-fällda renar, vari det heter:

»Landsmötet begär att strikt ansvar införes beträffande vid skogsavverkning dödade renar. Denna fråga bör upptagas vid den förestående lagreformen. Nuvarande ordning ställer oöverkomliga beviskrav på samerna. Renbetesrätten, som är vida äldre än de stora skogsavverkningarna i Norrland, har för närvarande en oskäligt dålig ställning i detta sammanhang.

Rennäringsnämnden vill framhålla dessa frågor vikt och principiella betydelse med anhållan att lantbruksstyrelsen ville beakta nämndens uttalanden i förekommande ärenden på området samt särskilt upptaga frågan om utfodring i samband med hyggen, exempelvis till en början med försök inom Pärälvens revir.»

De av rennäringsnämnden år 1964 gjorda iakttagelserna har kunnat be-sannas under katastrofvintern 1966—67. Genom 1873 års avvittringsstadga blev den förut provisoriskt uppdragna odlingsgränsen definitiv som rå mellan å ena sidan lappmarkernas fjälland, som skulle förbehållas samerna till deras uteslutande begagnande — jfr 56 § renbeteslagen 1928 — samt å andra sidan lappmarkernas odlingsland. Hela avvittringsverket, som är avgörande för de jordrättsliga förhållandena vad samerna angår, vilar på den förutsättningen, att rennäringen skall bibehållas oförkränkt vid sina urgamla rättigheter — jfr 77 § regeringsformen — ovan odlingsgränsen. Förhållandena innevarande vinter visar i belysning av rennäringsnämndens ovannämnda iakttagelser, att modern skogsavverkning ovan skogsodlingsgränsen skulle skada renskötselns intressen i så hög grad, att sådan avverkning ej är rätts-ligen genomförbar.

Utskottet

I föreliggande motioner hemställs om åtgärder i syfte att utnyttja de skogstillgångar som finns ovanför den av domänstyrelsen år 1952 uppdragna s. k. skogsodlingsgränsen på statens marker. Såväl skogsvårdande synpunkter som hänsynen till överskottet på arbetskraft i Norrbottens län och inte minst önskemålet att öka råvarutillgången till skogsindustrin talar enligt motionärerna härför.

Domänstyrelsen har beträffande dispositionen av nu ifrågavarande skogstillgångar föreskrivit att de klimatiskt och ekonomiskt svagaste markerna skall avskiljas genom en s. k. skogsodlingsgräns, ovanför vilken särskilda bestämmelser skall gälla. Huvuddragen i dessa bestämmelser är att alla för-yngningshuggningar ovanför gränsen t. v. uppskjuts och att investeringar för återväxtåtgärder endast i undantagsfall skall göras. Skälen för att näm-

da skogsodlingsgräns drogs upp var närmast, att man först ville rusta upp de ur produktionssynpunkt bättre belägna markerna samt att de av biologiska och klimatologiska förhållanden orsakade problemen beträffande skogens reproduktion i utpräglade höjdlägen ännu ej var tillfredsställande lösta. Enligt motionärerna har emellertid dessa huvudmotiv i dag mist en stor del av sin aktualitet.

Som framgår av remissyttrandena i ärendet har den av motionärerna väckta frågan nyligen varit föremål för behandling i en av länsstyrelsen i Norrbottens län till Kungl. Maj:t ingiven utredning med förslag till ett aktivare skogsbruk i de fjällnära skogarna. Kungl. Maj:t har efter remissbehandling genom beslut den 20 januari 1967 förordnat att länsstyrelsens skrivelse jämte därvid fogade handlingar skulle överlämnas till skogsbruksutredningen. Nu ifrågavarande spörsmål är sålunda redan föremål för överväganden inom den utredning, som jämlikt sina direktiv bl. a. har att utreda och avge förslag rörande den fortsatta statliga bidrags-, låne- och kreditgivningen till produktionsfrämjande åtgärder till förmån för det enskilda skogsbruket samt därmed sammanhängande spörsmål. Såsom bl. a. anförts av skogsstyrelsen i sammanhanget synes problemkomplexet emellertid även vara av skogspolitisk art och bör ur denna synpunkt rymmas inom det uppdrag som givits den år 1965 tillsatta skogspolitiska utredningen. Visserligen anføres i direktiven för denna utredning att statsskogsbruket inte skall tas upp till behandling, men den fråga som nu aktualiserats är, som skogsstyrelsen framhåller, av så allmän karaktär att den berör alla skogsägargrupper och dessutom har sociala, särskilt arbetsmarknadspolitiska aspekter. Enligt utskottets mening talar därför vissa skäl för att föreliggande motioner jämte däröver avgivna remissutlåtanden överlämnas till nu ifrågavarande utredning för att prövas jämväl ur skogspolitisk synpunkt.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att motionerna I: 367 och II: 459 jämte däröver avgivna remissutlåtanden överlämnas till skogspolitiska utredningen.

Stockholm den 11 april 1967

På jordbruksutskottets vägnar:

ERIC MOSSBERGER

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Mossberger, Lage Svedberg, Hedström, Nils Hansson*, Magnusson, Augustsson*, Isacson*, Skårman, fru Hultell* och herr Wikberg;

från andra kammaren: herrar Johanson i Västervik, Persson i Skänninge, Jonasson, fru Jäderberg*, herrar Lundmark*, Persson i Heden, Eskilsson i Likenäsa, Jönsson i Ingemarsgården, Nilsson i Bästekille* och Sundkvist.

* Ej närvarande vid justeringen.